

Porabje

TEDNIK SLOVENCEV NA MADŽARSKEM Monošter, 3. novembra 2022 - Leto XXXII, št. 44

stran 2

SLOVENSKI PROGRAM ZA RAZVOJ GOSPODARSKE OSNOVE PORABSKE SKUPNOSTI

*Cejli den je bilau sveklo
stran 4*

*Karči osvaja slovenske vrhove
stran 7*

*Pripovejsti o slovenski krajini
stran 9*

SLOVENSKI PROGRAM ZA RAZVOJ GOSPODARSKE OSNOVE PORABSKE SKUPNOSTI

25. oktobra se je v konferenčni dvorani monoštrskega Slovenskega doma zbralo lepo število porabskih podjetnikov na informativnem dogodku v organizaciji Zveze Slovencev na Madžarskem (ZSM) in Generalnega konzulata RS v Monoštru, ki ga je zastopala generalna konzulka *Metka Lajnsček*. Predstavili so namreč Program spodbujanja gospodarske osnove avtohtone slovenske narodne skupnosti na Madžarskem, ki naj bi se izvajal med letoma 2021 in 2024.

Po besedah državnega sekretarja na ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT)

Dejana Židana gre tokrat za prvi razpis, s katerim ta resor neposredno finančno pomaga neki slovenski zamejski skupnosti. Podčrtal je, da bo program razdeljen na tri ukrepe: prvi bo namenjen spodbujanju naložb v gospodarstvu na programskem območju, drugi širitvi turistične in lokalne ponudbe, tretji pa finančni podpori organizacijam Slovencev na Madžarskem.

»S tovrstnimi dejanji se lahko manjšina ohranja in tudi razvija. Vesel sem, da prvič objavljamo tudi gospodarske razpise, pričakujem veliko udeležbo. Je pa prvi razpis seveda najtežji, saj so morali naši uradniki ob slovenski preučiti tudi madžarsko zakonodajo,« je poudaril Židan in dodal, da bo slovenska vlada v letih 2023 in 2024 Porabju namenila dobrih 2,1 milijona evrov.

S podrobnostmi o prvem ukrepu slovenskega razvojnega programa je prisotne seznanil direktor direktorata MGRT za regionalni razvoj

Robert Drobnič. Poudaril je, da tokratna sredstva znašajo 690 tisoč evrov, medtem ko bo za drugi ukrep namenjen več kot milijon, za tretjega pa

»S tovrstnimi dejanji se lahko manjšina ohranja in tudi razvija,« je dejal državni sekretar Dejan Židan, ko je najavil slovenski gospodarski program za Porabje

330 tisoč evrov. (Slednji vsoti naj bi bili razpisani v prvi polovici prihodnjega leta.) Namen vseh treh ukrepov bo – v smislu razvijanja gospo-

Del prisotnih podjetnikov na informativnem dogodku – njihova podjetja morajo imeti sedež na upravičenem območju in zaposlovati Slovence

darske osnove Porabja – tudi ustvarjanje novih in ohranjanje obstoječih delovnih mest, hkrati pa vzpostavitev nove in posodobitev obstoječe infrastrukture. Vse to naj bi končno prispevalo tudi k povečanju privlačnosti območja.

Program so pripravili sodelavci MGRT v tesnem sodelovanju s predstavniki ZSM in

Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, smo zvedeli od Drobniča. Vlada Republike Slovenije je program potrdila septembra letos, prve razpise prvega ukrepa je pričakovati že novembra letos. Kot je izpostavil predstavnik gospodarskega ministrstva, so do nepovratnih sredstev upravičeni samostojni podjetniki ter mikro, majhna in srednje velika podjetja, ki imajo sedež na upravičenem območju (Monošter, Slovenska ves, Sakalovci, Dolnji Senik, Gornji Senik, Verica-Ritkarovci, Andovci, Števanovci). Podpore so v prvi vrsti namenjene povečanju proizvodnih zmogljivosti, dvigu tehnološke opremljenosti in boljšemu izkoriščanju obstoječih zmogljivosti.

»Želimo si, da bi bili upravičenci uspešni na čim več razpisih in da bi bila sredstva, namenjena za razvoj tega območja, investirana. Radi bi podprli predvsem odpiranje novih delovnih mest s spodbujanjem ino-

vativnosti, se pravi tudi v smeri zelenega razvoja,« je povedal Robert Drobnič, obenem pa še izpostavil pomen razvoja novih storitev in proizvodov oziroma potrebnost strukturnih sprememb.

Razpis prvega ukrepa bo objavila ZSM, zaprositi je mogoče za denar v višini od 3 tisoč do 50 tisoč evrov. Nadaljnji pogoj je, da lahko prijavitelj

v treh koledarskih letih dobi največ 200 tisoč evrov slovenskih proračunskih sredstev, je še poudaril predstavnik MGRT z željo, da bi imeli porabski Slovenci od tega kar se da največ.

Sledila so vprašanja iz vrst občinstva, nekega udeleženca je na primer zanimala višina lastnega deleža. »Ta znaša

»Razpoložljiva sredstva v prvem ukrepu znašajo 690 tisoč evrov,« je porabskim podjetnikom naznanil direktor direktorata MGRT za regionalni razvoj Robert Drobnič; ob njem je predsednica ZSM Andrea Kovács

25 odstotkov«, smo slišali in še zvedeli, da bo razpis za prijave odprt dva meseca. Odlčitve o dodeljenih sredstvih bodo sprejete v roku 40–45 dni, nato pa se bodo podpisovale pogodbe. Upravičeni aktivnosti bosta nakup novih orodij in strojev oziroma naložbe, podpore pa se bodo nakazovale v evrih. Učinke projekta bo treba ohranjati nadaljnjih pet let.

Na pobudo ZSM so uvedli tudi pogoj, po katerem naj bi bil poslovodja podjetja ali vsaj 50 odstotkov zaposlenih slovenske narodnosti oziroma naj bi govorili slovenski jezik. Na vprašanje v zvezi z možnostmi preverjanja narodnosti smo dobili odgovor, da organizacije Slovencev na Madžarskem poznajo pripadnost pretežnega dela svoje skupnosti.

Razpis bo dvojezičen in tudi določene dele prijavnice bo treba vložiti v slovenskem in madžarskem jeziku, višji delež slovenskih zaposlenih

pa bo pomenil prednost pri dodeljevanju sredstev. Do podpore bodo lažje prišla tudi podjetja z nižjim številom zaposlenih, prej pa bodo podprte naložbe, ki imajo večji družbeni učinek.

Razpisno komisijo bodo sestavljali predstavniki MGRT, Urada za Slovence, Razvojnega agencije Slovenska krajina

in ZSM. »V kolikor se bodo naši gospodarstveniki razvili in postali bolj konkurenčni, se bo okrepila tudi naša skupnost. Zdaj je bil narejen pomemben korak za njihovo krepitev,« nam je ob koncu informativnega dogodka povedala predsednica krovne organizacije *Andrea Kovács* in dodala: »Res smo hvaležni, da je Slovenija podprla program. To je lepa gesta matične države, ki je prepoznala pomen gospodarske dejavnosti za našo skupnost. Kajti le če imamo gospodarsko zaledje, smo lahko uspešni pri ohranitvi jezika, kulture in izročila.«

Slika na 1. strani: Državni sekretar MGRT Dejan Židan in predsednica ZSM *Andrea Kovács* sta predstavila razvojni program, ki ga bo Republika Slovenija podprla z 2,1 milijona evrov.

-dm-

foto: *Silva Eöry*

Obnova Bédinega križa v Otkovcih

23. oktobra je bil poseben dan v življenju družine Bedi. Tega lepega sončnega popoldneva je župnik Tibor Tóth blagoslovil njihov obnovljeni križ, ki

Terézia Bedi sta imela sedem otrok, med njimi je bila tudi moja babica, ki je na žalost zgodaj umrla. Danes živijo le štiri hčerke: Anna, Margit,

mestu postavljen lesen križ, ki je zaradi vremenskih vplivov propadel, zato so Antalovi stari starši ob koncu 19. stoletja dali na njegovem mestu po-

Obnovljen križ stoji na griču Bedi v Otkovcih

Tako je izgledal križ v 80-ih letih

stoji pri križišču na griču Bedi. Križ, ki ima precej zanimivo zgodovino, je dala obnoviti Slovenska narodnostna samo-

Irén in Erzsébet. Najmlajša sestra Erzsébet (Soós Ferencné) mi je veliko pripovedovala o zakladu družine.

staviti nov križ, ki je bil izklesan iz apnenca. Leta 1967 je bila v Porabju huda nevihta, v kateri se je križ prevrnil in se je zgodnji del razbil. Antal in njegova žena Terézia sta imela sedem otrok, ki sta jih vzgojila brez državne pomoči in stalnega dohodka, zato nista mogla takoj financirati popravila križa. Le leta 1984, ob praznovanju 50. obletnice poroke, sta dala postaviti nov križ iz umetnega kamna. Poleg postavitve križa sta financirala še obnovo ograje iz kovanelega železa. Tedanji župnik v Števanovcih István Tóth je 30. septembra 1984 blagoslovil nov križ, imeli so veliko slovesnost. Postavitev križa v tistih časih ni bila preprosta, saj so morali za to zaprositi za dovoljenje občino, policijo in cerkev.

Moj pradedek je redno molil pri križu in se zahvaljeval Bogu, da je lahko zdravo živel 92 let. Dokler je bila Annuš Bedi, po možu Lovenyák, še zdrava, je vsak teden hodila h križu, prinesla rože in molila ter tako več kot 35 let skrbela zanj.

Noémi Illés

Družina Bedi

uprava Števanovci s pomočjo podpore sklada Gáborja Bethlena, v okviru katerega sta bila poleg tega obnovljena še dva križa v vasi, nam je na začetku prireditve povedela predsednica samouprave Agica Holecz.

Po dvojezični molitvi in blagoslovitvi križa je družina povabila vse vernike in goste na majhno pogostitev. Medtem ko smo jedli, smo se seveda pogovarjali o križu. Antal in

Imela je staro besedilo, ki ga je nekoč pripovedal moj pradedek Antal Bedi, ki je živel do leta 2005. Njegov zadnji sprehod, preden je umrl, je bil sprehod do križa. Svojim potomcem pa je odredil, da morajo otroci, ko bodo prodali parcelo, na katerem stoji stara hiša njegovih staršev, tisti del, kjer stoji križ, obdržati v svoji lasti, in to željo je družina tudi izpolnila.

V 18. stoletju je že bil na tem

Pod Srebrnim bregom ...

...se v drugi kraug ide. Od koga pripovajamo? Ja, volitve so bile, depa, nauvoga predsednika Slovenija eške nema. Zaprav, leko un ali pa una si na viski traun gorsede. Un je Anže Logar, una se Nataša Pirc Musar zove. Un je že eden čas nut v politiki, una s tejm aj bi kuman začnola. Vejmo, kak je nej najbaukše za naprej gučati od toga, kak vse vküper vöspadne. Depa, tau se na velke dela. Nega medija v Sloveniji, ka bi nej od toga piso ali pa pripovejdo. Tomi bi leko šport prajli. Rejsan, tau tak vöglela. Tisti, steri dobro vönajdejo, ka se ma zgoditi, tisti do se visko nosili. Kak kakši šampijoni do vögleдали, kcu pa na velke gučali: »Na, ka smo mi prajli? Je tak bilau ali je nej bilau? Bilau je, kak smo prajli. Gvüšno, ka mi vejmo, kak se tau dela.« Od tisti, steri pri svoji prognozaj »zlüftaj« pa na tom mestu bole nika nemo pisali.

Vse menje pa de se od Mete Hrovat pisalo. 24 lejt stara je svojo karijero v smučanji zgotovila. Ena od najbolje talenterani žensk v tejm športi je bila. Vsigdar njoj je samo malo falilo pa bi najviše gor skaučila. Depa, v športi se dostakrat zgodi, ka zdravdje kariere ravna. Meti je tau zdaj prejkprišlo. Nikše vole več nema se s tejm »bojnati«. 6. marca je znauva grdau spadnola, eške gnauk je na operacijo trbelo iti. Že je trenejrati začnila, depa, vola je taodišla. Pravi, ka v življenji eške kaj drugo geste, kak pa samo smučanje. Slovenske smučarke v tau leti rejsan sreče nemajo. Najprva si je, v zadnjom časi najbaukša Andreja Slokar, koleno vöobrnavla, po tejm pa eške té šok, ka Meta je slobaud od športa vzela. Dobro, ka so bar moški tau leto dobro formo že pokazali. Ovak bi slovenski nacionalni šport neka vcejlak drugoga grato.

Nacionalni festival filma se je začno. Portorož je znauva puni s plakati, steri lidi na filme zovejo. Té slovenski film je rejsan eden velki fenomen grato. Vse menje pejnez se za njega dava, vse več filmov se v enom leti naredi. Tau tö za nekše fele šport vala. Tau, kak skur brezi pejnez filme delati. Leko je té šport vö iz toga prišo, ka filmski delavci trno radi film majo. Ovak si je té fenomen trno žmetno tumačiti. Eni tem lidam iz filma vejo prajti, ge za té pejneze ranč na WC ne bi odišo. Odišle pa so temperature, visko gor so odišle. Na, visko so se zdignole. Takši oktauber je že dugo nej biu. Na maurdji lidge na sunci ležijo, sunčajo se. Ništerni na velke v maurdji plavajo. Kak bi vrejme škelo prajti, oprostite, ka sam zmejs malo zmejšano bilau. Vejmo, kak se s tejm vrejmenom godi. Gnauk je tau nej dobro, pa znauva neka drugo naaupek dé. V toj rejsan toploj geseni ranč tak gé. »Dobro, ka telko nam nej trbej köjriti. Depa, samo nagnauk do drejve cvesti začnile. Ja, pa mraz pride, vse vrag vzeme,« se leko čüje. Kak povedano, za neka tau dobro gé, za neka drugo pa vse naaupek vöglela. Vrejme tau ne rezme, ka si lidge brodijo. Če bi tomi tak bilau, bi velka nevola naprej prišla. Male bojne zatoga volo bi vövdarile, sto aj z vrejmenom si zgüči, kakšo aj bau.

Kak bi bilau, če bi bilau, lidge od toga trno radi brodimo. Nej dugo nazaj je znauva čas za tau prišo. 31. leto je minaulo, gda je slejgen sodak iz indašnje Jugoslavije iz Slovenije odišo. Pa se je leko čülo, kak bi bilau, če bi nej Slovenci kak eden prauti okupaciji vküper stanoli. Bi sploj svoj rosag meli? Vse takše vsigdar naprej pride, gda se kakši takšen den sve-ti. Pa se nisterni skrak toga neka drugo pitajo: Kak bi bilau, če bi nam nej telko spokradnoli?

Srebrni breg se nika takšnoga ne spitava. Na sunci se lapau segrejva pa si od toga brodi, če tau zimo zavole snejga spadne ali pa nej.

Miki Roš

PREKMURJE

Zgoro je tören

Sotinski breg, steroga zovejo tudi Kugla, je z 418 metri nadmorske višine najvišji prekmurski vrej. Na njem so sredi 90-tih lejt preminaučoga stoletja postavili prvi leseni tören, steri pa je zavolo toga, ka je les nej biu dobro zaščiteni, začno propadati. In tak so leta 2009 postavili nauvi, 17 metrov viski razgledni leseni tören, steroga pa na žalost nega več, vej pa je preminauči keden zgoro.

Policisti in kriminalisti Policijske uprave Murska Sobota so v ponedjek, 24. oktobra, ob 4.50 daubili glas, ka gori sotinski tören. Zavolo megle se je ogenj dugo nej vido,

zatau je te, gda so prišli na vrej gasilci od Svetoga Jurija, iz Sotine, Rogašovec in Pertoče, tören že več ali menje pogoro. Pauleg njega sta zgorela ške koš za smetke in reklama tabla. Kvara naj bi bilau za okauli 25 gezero evrov.

Čiglij se ške ne vej, ka je bilau krivo za tau, ka je zagorelo, vsi tak brodi-jo, ka je bila kriva človeška rauka, vej pa pauleg nega nikše elektrike. Rogašovski župan Edvard Mihalič je povedo, ka je trnok čemerem, pa tudi žalosten, ka se je tau zgaulo. Obečo je, ka do postavili nauvi tören. Neka pejnez de dala zavovalnica, vej pa je biu tören zavarovani, tisto ka de falilo pa de občina cujdala. Vsi vküper vüpajo, ka bi že drügo leto na sprtoletje lidge pa leko šli na tören uživat v lejpom razgledi.

Silva Eöry

Vanesa Abraham - od juga na sever Evrope

CEJLI DEN JE BILAU SVEKLO

Hodošanka Vanesa Abraham, o steroy smo v naši novinaj že večkrat pisali, je po tistom, ka je na sprtoletje prišla domau s kmične in mrzle Finske, gé je

V Španiji je bilau trnok vrauče

delala, z Beča s fligarom odletela na dopust na Sejšele (Seychelle-szigetek). Prva kak si je vleti delo pa najšla na severnom tali Evrope, na Norveškom, pa je za tri kedne šla kak turistka malo poglednot ške na Portugalsko in v Španijo.

»Tau sam nej glij naprej planerala, ali čüle sve se z eno pajdašico, s stero sve na Finskom vküper delale, drüga kolegica oziroma sodelavka pa je doma v Lizboni, in sam brodila, ka ške njau obiščem. In tak sam s fligarom iz Beča odletela na južni tau Portugalske, v varaš Faro, gé sva se daubile s Carol iz Estonije,« je prva raztolmačila sogovornica, stera je glavni varaš Portugalske te sploy nej vidla, vej pa je nekdešnja sodelavka službo dobila in je nej več cajta za njau mela. In tak sta se s Carol odlaučile, ka vküper deta v Španijo. Prva sta se stavile v Sevilji, »enom najbolje vraučih varašov v Španiji, gé je bilau okauli 45 stopinj Celzija. In tü se nama je ena lejpa stvar zgodila. Gda sve po varaši odile, sve v pamet vzele, ka dosta takši lidi gé, ka majo majice z napisom Guns N' Roses.« Naj bralcom raztolmačimo, ka je tau ena erična merkanarska rockovska skupina, stera

je bila najbolje popularna v osemdeseti in devetdeseti lejtaj preminaučoga stoletja. In te, gda sta mladivi popotnici čüli, ka majo Guns N' Roses tis-

sama paut je bila zanimiva, vej pa je biu tau cajt, gda so v tom skandinavskom rosagi piloti štrajkali. Vala Baugi pa je tak fligar iz Beča kak tisti iz Osloja prauti varaši Bodo odleto, čiglij z malo zamüdo. Več nevol je bilau te na šifti, trajekti, steri jo je odpelo na polotok (félisziget) Lofoten, steri se nahaja na višini arktičnoga krouga v Norveškom mordji: »Bili so velki, večmeterski valauvi, tak ka nam je skor vsem bilau lagvo pa smo vömetali.« In če je pozimi na Finskom 24 vör na den bila kmica, je bilau zdaj - skor isto tak visko na severi - cejli den sveklo. »Tau se mi je bole povidlo. Delala sam v glavnom zadvečerka, od štrte do paunauči. Po tistom pa sam ške furt kama leko šla, vej pa je bilau sveklo. Tak

S Carol sta v Sevilji z dosta sreče prišle do kart za koncert skupine Guns N' Roses

nutaj pa sve na drügi strani ograje vidle enoga pojba in diklino, steriva sta dve karti odavala, tak ka sve rejsan srečo mele, ka sva te leko šle na koncert.« Čiglij je bilau meseca junijuša fejt vrauče, sta si poglednole ške več španskih varašov, tüdi Madrid in Barcelono.

Po tistom, ka je prišla domau, je Vanesi nej ostalo dosta cajta za tau, ka bi počivala, vej pa je na začetki julijuša odišla na Norveško, za tri mesece delat kak kölnarca v en hotel. Že

sama paut je bila zanimiva, vej pa je biu tau cajt, gda so v tom skandinavskom rosagi piloti štrajkali. Vala Baugi pa je tak fligar iz Beča kak tisti iz Osloja prauti varaši Bodo odleto, čiglij z malo zamüdo. Več nevol je bilau te na šifti, trajekti, steri jo je odpelo na polotok (félisziget) Lofoten, steri se nahaja na višini arktičnoga krouga v Norveškom mordji: »Bili so velki, večmeterski valauvi, tak ka nam je skor vsem bilau lagvo pa smo vömetali.« In če je pozimi na Finskom 24 vör na den bila kmica, je bilau zdaj - skor isto tak visko na severi - cejli den sveklo. »Tau se mi je bole povidlo. Delala sam v glavnom zadvečerka, od štrte do paunauči. Po tistom pa sam ške furt kama leko šla, vej pa je bilau sveklo. Tak

breg, pa si doj na tau plažo gledo.« Lepau je bilau tüdi te, gda se je na povabilo ene od gostij hotela šla potapljat. Brez neopremskoga gvanta

Severno mordje je mrzlo tüdi vleti, zatau se leko potapljaš samo v neopremski opremi

bi tau nej bilau mogauče, vej pa je voda resjan mrzla bila: »Zanimivo je bilau, ka sam mela oblečeno trenerko pa te prejk nje tej neoprem, tak ka sam leko po potapljanji z istim gvantom šla domau, vej pa je nika nej moker grato. 18 metrov globko smo se potapljali, tüdi v jame, tak ka je rejsan bilau pravo doživetje.«

Zanimivi je biu tüdi hotel, v sterom je delala, vej pa je tau nej biu ena sama zidina, liki je tau ena cejla vesnica (zdaj se zove Nusfjord Arctic Resort), v steroy so se lidge inda svejta z ribištvom spravljali. »Tüdi zdaj so ribe bile dostakrat na našom jedilniki. Zanimivo je, ka smo tüdi mesau od kitov (bálna) geli. Znamo, ka so té živali zaščitene, samo ena fajta je nej, pa jih leko lovijo. Tau mesau vövidi kak biftek, je krvavo na sredini, žmaj pa ma po tuni. Meni je bilau tau zanimivo za videti, gda sam se ga pa navadila pa mi je tüdi žmano bilau za gesti,« je ške povedala mlada Hodošanka, stero nože že pa vlečejo na tihinsko. (Kejp na 1. strani: Tüdi na Norveškom so lejpe plaže).

PISALI SMO PRED 30. LEJTI

V 22. številki časopisa Porabje, stera je vöprišla 5. novembra 1992, je na tretji strani v rubriki naše šole Marija Kozar pisala o prvih dvojezičnih učbenikaj: »Leta 1774 je cesarica Marija Terezija izdala „Splošno šolsko naredbo“, ki je določala, da je šolski obisk obvezen. Začenjal naj bi se s šestim letom in otrok naj bi hodil v šolo šest let. 17. februarja 1777 je Marija Terezija združila dele Györške, Veszpremske in Zagrebske škofije v novo škofijo s sedežem v Sombotelu. Odtlej so bili vsi katoliški Slovenci združeni v eni škofiji. Prvi škof je postal János Szily (1777-1799). Na vizitaciji v slovenskem delu škofije (1778) je ugotovil, da se zaradi pomanjkanja knjig verniki ne morejo naučiti ne branja ne pisanja ne potrebnih verskih stvari. Zato je spodbujal župnika Mikloša KUZMIČA, naj napiše slovenske knjige za prebivalce Slovenske okrogline. Mikloš KUZMIČ je napisal PRVI DVOJEZIČNI UČBENIK za Slovence na Madžarskem: ABC KNIŽSICZA NA NARODNI SOUL HASZEK / ABC KONYVETSKE A NEMZETI ISKOLÁKNAK HASZNOKRA. ... V Búdini ... 1790. Učbenik vsebuje slovenske in madžarske «drovne, velike, tekoucse in zrokou v pizsane litere». Tem sledijo vaje v branju in zlogovanju. Berilo je natisnjeno tako, da besedilo «v starem slovenskem» jeziku na levi strani sledi madžarski prevod na desni. To priča o tem, da je imela slovenščina prednost. Knjiga vsebuje tudi slovarček «Slovenske, i vogrskre reči». Latinski teksti v knjigi dokazujejo, da so se bolj nadarjeni učenci učili tudi latinščine. V učbeniku ni nobenega besedila s pisanimi črkami, kar kaže, da so se učili predvsem brati. Tudi druge Kuzmičeve knjige - evangeliji, katekizem, silabikar, stari in novi testament, knjiga molitvena - so bile namenjene katoliškim šolam v Slovenski okroglini. Napisani so v goričanskem govoru prekmurskega narečja, ki ga govorimo tudi mi v Porabju. Knjige Mikloša Kuzmiča so bile v številnih ponatisih obvezni učbeniki vse do 1868. Takrat je izšel prvi ogrski šolski zakon in izšle so nove slovenske knjige za šole med Muro in Rabo. Med tem časom sta učbenike pisala Števan Lulik in Jožef Kosič, toda le-ti niso bili predpisani. Naši predniki so se torej začeli učiti brati in pisati v 18. in 19. stoletju. Nekateri so celo postali duhovniki: Ferenc Murai (r. 1699 na Verici),

Janoš Hanžek (r. 1724 na Gorenjem Seniku), Imre Hanžek (r. 1756 na Gornjem Seniku), Imre Dončec (r. 1805 v Števanovcih), Ferenc Gašpar (r. 1843 v Slovenski vesi), Lovrenc Horvat (r. 1883 na Gornjem Seniku); Karol Sučić (r. 1889 na Gornjem Seniku) pa je postal notar.«

BREZI SRCA TAU NE MORE DELATI je naslov intervjuja, steroga je z Janošom Rackerom, kovačom na Dolenjom Seniki, napravo Karči Holec: »Kak sta se vönavčili za kovača? „Moj oča je kovač bijo pa od njega. Kumar sam bijo pet-šest lejt star pa sam že tam stau prinjan, gda je delo. Gda sam že vekši bijo, te sam ma pa že pomagao. Te so se mlajši nej tak vövcili kak zdaj. Gda je stoj s šestoga klasa vöprišo, te se je k tišlara ali k zidara üšo včit. Vsakši k tistoma, k steroma je volo emo. Tej mlajši so se nej knidje včili, tam so stali par meštera pa so gledali, ka dela. Da so se malo že navčili, te so ma že pomagali. Etak se človak vönavčo svoj poklic. Dočas so oča živeli, dočas sva vjüpar delala. Po tistim 1947. leta sam nauvo kovačnico dau zozidati pa sam začno delati. «Težko je bilau začniti?» „Težko mi je bilau, dapa nej samo mena, litji te cajt cejloma rusaga. Te je bilau konac bojne pa cejli rusag je bijo porüšeni. Vse je znauva tarbelo začniti. Dja sam tü mogo klepati, pa za tau sam malo masau pa mlejko daubo. Štjir, s sterim sam začno delati, je štja očin bijo. Sparvoga je štja dojšlo, dapa po tistim sam že nauvi štjir mogo tjüpati. Zato ka brezi štjira dobro delati ne more. Furt si nika malo tjüpo pa zdaj že vse mam,

ka tarbej, pravijo pa kažejo kaulak po kovačnici. „Mata delo na vsakši dén?“ „Več kak bi tarbelo. Že sam v penziji pa dun ne zandolejn. Vsakši dén sam tü od zranka do vačera. Če kaj takšo delo dje, ka pomagati tarbej, te sin mi pomagao.“ „Nad vnuki bauda steri kovač?“ „Ne vej, leko ka iz menšoga bade kovač. Dapa vejte, dja nikoga neščem naratati. Zato ka je tau tašo delo, ka ne dojda se samo navčiti, k tauma srcé tarbej. Če stoj tau brezi srca dela, te baukša, če taknja.“

Na sedmij strani, stero so mlajši pisali, so šaularge gorenjeseniške osnovne šaule pisali o jeseni. »Ko mine poletje, prihaja jesen. Jesen je čas dozorevanja plodov. Ponekod je že videti rumeno in rjavo barvo. Nekatero ptice so se odselile iz teh krajev, nekatere se pripravljajo na zimo. Iz grozdja bo lepo rdeče vino. Večverice se pripravljajo na zimsko življenje. Sonce še toplo sije. Veter piha. Zjutraj in zvečer je vreme že hladno, zato se moramo topleje oblačiti. Zjutraj, ko gremo v šolo, je gosta megla, ampak včasih pokuka tudi sonce. Jeseni žagajo tudi drva. Buče in koruzo pospravljajo z njiv. Pobirajo krompir, sušijo bučno seme za olje. Jesen je najlepša letna doba, ker je narava zelo lepa. Pesniki nam jesen takole predstavljajo: «Polja so prazna, Prazna je njiva, Mati narava trudna počiva.», je napiso Žolt Bajzek.

V rubriki NIKA ZA SMEJ pa so na zadnji strani bralci leko med drugim prešteli: »Naša Magduška je eden den v Varaš üšla s svojo malo Micikov. V vsefale bautaj ojdte, küpüvate tau pa tisto, v ednoj velkoj bauti sta bile, gda se je gnauk samo mala Micika zgübila. Mati išče malo deklučino pa gnauk samo čüje njeni glas. Dejte krči: «Magduška, Magduška, gde si, zgübila sam se.» Magduška se tam ta tere odkec čüje glas pa včasim najde malo svojo deklučino. Etak go pita: „Micika, zakoj si me pa tak iskala, ka Magduška, Magduška, ge sem tebi mama, nej Magduška.“ Zdaj pa mala Micika etak pravi: „Mama, mama, kak me pa takšo leko pitaš? Dobro vejš, če mo te tak iskala, ka mama, te ne najdem.“ „Zakoj pa nej,“ pita mama. „Zakoj, zakoj? Zatok, ka je tü v bauta gvüšno dosta mamic, Magduška si pa samo ti.“

Vküppobrala: Silva Eöry

ŽELEZNA ŽUPANIJA

Drva kak zlat

Zdaj gda so se cejne za energijo tak fejt zdignile, je edna možnost ostala za bola fal kürjenjé, tau so drva. Istina, v največ ramaj, stanovanjaj se še itak plin nüca, najbola po varašaj. Depa v tisti vasaj, stero so mele zemeljski plin, so tö s plinom kürili dotejgamau. Še taši tö, steri so meli drva, zato ka je plin fal biu. Zdaj je že cejlak ovakša situacija, kak leko, vsikši proba namesto plina drügo alternativo poiskati, nej samo družine, tak institucije kak podjetja, tak šaule pa vsi drügi. Kak bi pa nej, vej pa cejna plina je desetkrat višja kak je dotejgamau bila. Nej se trbej čüdivati, ka zdaj v zimi vsikši z drvami ške nalagati, samo tau nede tak naletja. Najprvin zato, ka po bautaj se ne da küpti špajertov, kaminov pa centralni peči. Če nikak zato leko spravimo kakšno peč, te nega meštera, sto bi nam naredo, prejknaredo sistem, zato ka mojstri so puni dela. Če se je niša čüda zgaudila pa vse tau smo leko tanaredli, te še itak nejmamo drv. Gnesden drva sprajti je nej málo delo, najbola zato, ka drv nega. Depa tau je zato nej cejlak tak, niši nevol bi nej bilau, če bi vsikši samo telko drv küpo, kelko ma na zimau trbej. Dosta je taši, steri nej ka na tau zimau, liki za več lejt naprej küpüjo drva, če majo priliko. Zavolo toga nega drv, gozdarska gospodarstva den nauč delajo pa itak ne zandolejo. Kak pravijo, v trej mejsecaj so več drv odali kak ovak cejlo leto. Zdaj gda vsikši drva išče, skazali so se tisti tö, steri naurijo lüstvo tak po cejlom rosagi kak v Železni županiji. Najbala tak naurijo, ka süja drva odavajo, stera naprej trbej vöplačati, potejm pa človek, steri odava, premine pa ga nišče ne najde. Depa je tašo tö, ka s kubikom pa z mejtrom naurijo küpce, zato ka mejter drv je mejterkrat mejter, kubik pa mejterkrat, mejter sedemdesetpet centimetrov. Küpec misli, ka fal küpi drva pa te nej kubik, liki samo mejter drv dobi. Skrb trbej meti zato, ka v vsefele formi naurijo. Dostakrat se zgodi, ka spodkar pod drva velko gumijasto kolau ali kakšno škatlo dejejo, etak več kažejo, depa küpec menje drv dobi. Tak ka najbaukše, če od tašoga küpimo drva, steroga poznamo, če nej, te probajmo račun prosti.

Karči Holec

OD SLOVENIJE...

Dan suverenosti

Od leta 2015 Slovenija 25. oktober zaznamuje kot dan suverenosti. Na ta dan leta 1991 so ozemlje Slovenije zapustile zadnje enote Jugoslovanske ljudske armade, kar predstavlja sklepno dejanje v procesu slovenskega osamosvajanja. Osrednja slovesnost, ki je potekala pod sloganom Veterani smo za suverenost in proti kršenju suverenosti drugih, je bila tokrat v Gornji Radgoni. Slavnostni govornik na prireditvi, ki so se je med drugim udeležili predsednik republike Borut Pahor, ministrica za notranje zadeve Tatjana Bobnar, vršilec dolžnosti generalnega direktorja policije Boštjan Lindav, namestnik načelnika Generalštaba Slovenske vojske brigadir Franc Koračin in prvi predsednik samostojne Slovenije Milan Kučan, je bil minister za obrambo Marjan Šarec. V govoru je poudaril, da je osamosvojitve zasluga celotnega naroda in ne samo nekaterih, saj tudi pred 30 leti politika ni bila zmeraj enotna: »Ampak to ne zmanjšuje uspeha, kajti ključen je bil narod. V narodu pa je bilo takrat nekaj neponovljivega, imel je veliko upanje, veliko složnost in veliko enotnost.« Izpostavil je še zasluge slovenske vojske, tedanje teritorialne obrambe, in tedanje milice v boju za samostojnost in suverenost ter dodal, da so takšni prazniki priložnost, da izrazimo ponos nad svojo domovino. Zbrane je pozdravil tudi župan Občine Gornja Radgona Stanislav Rojko. V kulturnem programu so nastopili dijaki Gimnazije Frana Miklošiča Ljutomer, pevski zbor Evridike in Policijski orkester pod taktirko Tomaža Kmetiča.

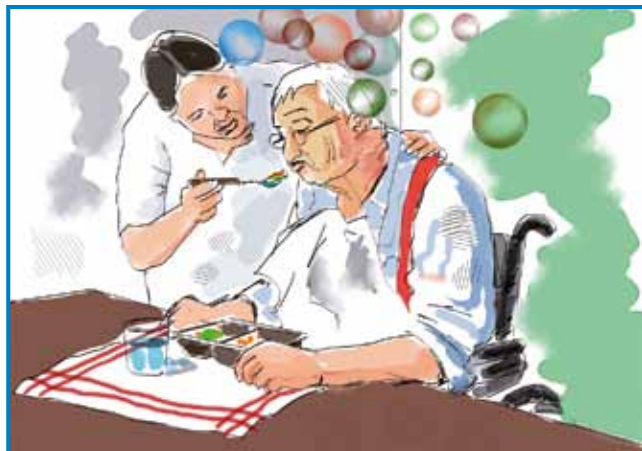
SE REJSAN KAŽE SVEKLINA V KMIČNOJ NAUČI?

Alzheimerova bolezen je takši beteg, zavolo šteroga več trpijo držinski člani kak betežnicke sami. Začne se s pozablénostjov pacienta, pomalek se kviri cejlo njegovo mišljenje, prauti konci samo vegetéra, te pa en par lejt po diagnozi – gda več ne vej za sebé – mrgé. Na Vogrskom má té beteg kauli 200 gezero lüdi, štere nikak ne morejo vözvračiti, pomagati pa jim tö nej preveč.

Padarge že duga desetletjta iškejo vrastvo za Alzheimerov beteg, šteri na nikoj dejva žitek 50 miljaunov lüdi na svejti – tau se pa je do gnes nikoma nej posrečilo. Če rejsan vsakši den dosta kaj nauvoga vönajdejto, donk ne morejo gorpriti, ka je pravi zrok toga betegá, šteri je kriv za dvej tretjini vsej demenc. Če pa ranč tau ne vejo, kak bi te leko vrastvo najšli.

Nej je istina, ka bi nej bilau zavolé penez za laboratorije, vej se pa na svejti – za rakom – čednjaki največ s tejm betegom spravljajo. Ništerni celau pravijo, ka prej preveč finančne pomauči pa kapacitet ponücajo za tau bolezen. Vej pa v tretjom svejti trnok dosta srmački mlajšov in mladine mrgé zavolo takši betegov, štere dobro poznamo in razmejmó. Žalostna istina je, ka uni nemajo zavolé kuste palacke, ka bi küpüvali draga vrastva. V bogatom svejti pa niške neške gledati, kak njegvi stariš v par lejtaj z ednoga mentalno friškoga človöka prava rüševina grata, ki pred smrtjov nikoga od svoje držine več ne spozna. V tej rosagaj so lidgé pripravleni dosta-dosta penez dati za vrastva, zatok brodijo, ka bi Alzheimer rejsan leko biu eden autoimunski beteg. V Meriki pa so šli po drügoj pauti. Vö so najšli edno vrastvo, štero je rejsan pobaukušalo mentalno zdravdje betežnikov. Problem je samo v tom, ka je tau pobaukušanje premalo bilau

lesi) so po dugom iskanji na priliko najšli dosta takši génov, šteri so leko poveznani z Alzheimerovim betegom. Té britanski čednjaki pa so tö nej gvüšni, djenau šteri géni so krivi za tau bolezen. Brodijo, ka má beteg v 60-80 procentaj genetske zroke, če rejsan se tisto ranč tak šté, ali so betežnicke

Eške itak ne vejmo, ka je zrok za Alzheimerovo bolezen, štera na nikoj dejva žitek starcov in njine držine – že dugo sprobavajo vsefelé vrastva prauti toma betegi

zdravo živeli (ka so geli, ali so kadili, ali so se zavolé gibali).

Ništerni so mišljenja, ka se Alzheimerova bolezen tak začne, ka se nika nutvužgé v naši mozgaj; tau je prej normalna reakcija našoga imunskoga sistema. Problem samo te grata, če zmejs na nikoj pridejo zdravi živci v našoj glavej tö. Čednjaki so prejkpoglednili géne 111 gezero Alzheimerovi betežnikov in 677 gezero zdravi lidi, iskali so genetske razločke med njimi. Najšli so 75 takši génov, šteri prej leko napravijo té beteg, med njimi geste 42 nauvi. Vnaugi od nji so povezani z imunskim sistemom, zatok brodijo, ka bi Alzheimer rejsan leko biu eden autoimunski beteg. V Meriki pa so šli po drügoj pauti. Vö so najšli edno vrastvo, štero je rejsan pobaukušalo mentalno zdravdje betežnikov. Problem je samo v tom, ka je tau pobaukušanje premalo bilau

in je nej gvüšno, ka več kak paudrügo leto trpi. Zavolo toga so merkanarske zdravstvene zavarovalnice (egészségbiztosítók) v veukoj dilemi: aj dajo penez za tau strašno drago vrastvo, šteroga hasek se komaj na pamet vzeme? Če rejsan je tzv. »lecanemab« prvo takšo zdravilo v zgodovini, štero

bar malo pomaga Alzheimerovim betežnikom, se tü guči o (deset) milijardaj dolarov. Če zavarovalnice nedo nutskaučile, žmetno što koli vöplača pravo cejno za tau vrastvo.

Zdravilo za Alzheimerovo bolezen je kak edna kokauš, štera zlata djajca nesé, vej pa obečava takši profit, kakšoga si žmetno zbrodimó. Betežni starci so veuka skrb za njine držine in če smo malo cinični, fabrike za vrastvo vrnau o takši pacientaj senjajo: relativno dugo živéjo in majo zavolé kusto palacko, ka bi dosta penez plačüvali za terapijo.

Kak deluje »lecanemab«? Prausno povödano: v mozgaj dojzaperé zamazanijo od edne beljakovine (fehérje), štera se zové »amiloid« in za štero dosta neurologov pravi, ka je gvüšno kriva za Alzheimerov beteg. Istina je, ka so že vnauga takša vrastva vönajšli, štera so malo dojspučala té »amiloid«,

donk se je pa nej pobaukušalo mentalno stanje betežnikov. Čednjaki so že začnili broditi, ka so lekar že pá na lagvoj pauti in pá nedo najšli prave zroke za beteg.

»Lecanemab« pa je pokazo rezultate: med 18-mejsečnim testéranjom se je zdravdje betežnikov za 27 procentov bole pomalek slabšalo. Nauvo vrastvo so vösprobali na 1800 takši pacientaj, pri šteraj se je bolezen eške samo komaj začnila, »lecanemab« so vsakši drügi keden dobivali prejk infuzije. Pobaukušanje se je pokazalo po pet-šest mejscaj, ostalo pa je cejlo paudrügo leto. Istina je, ka so mozgé ništerni betežnikov vekše gratale in celau krvavele, depa bole na rejtiki kak pri dotedešnji vrastvaj. Geste pa dosta oprejtí pitanj. Za gnauk ne vejmo, ka de se godilo s pacienti po 18-mejsečnoj terapiji, tau pa tö nej, kak do na nauvo vrastvo reagérali ležejši ali žmetnejši betežnicke. Najvekša dilema pa je, kakši razloček se pokaže v vsakdenešnjom žitki. Ali pacienti in njini držinski člani sploy na pamet vzeméjo pobaukušanje? Ali betežnik rejsan dale leko skrbi za sé? Etak ali atak, zanimanje za »lecanemab« je že zdaj graubo veuko. Vej je pa strašno videti, ka naši starejši libleni z dneva v den zgüblajo svoj spomin, vsikdar žmetnej spoznajo obraze in komaj najdejo pravo paut. Zmejs pa jim ne moremo pomagati nej mi, nej niške na svejti. Gnauk pa pride tau tö, ka do nücali 24-vörnó pomauč, največ od nji pa 3–11 lejt po diagnozi betegá mrgé. Zavolo vsega toga lidgé zgrabijo vsakšo betvo slame, štera obečava vüpanje. Zdaj oprvim kaže, ka tá slamina betva leko prinesé pomauč.

*-dm-
ilustracija:
Szilveszter Bartkó*

Karči osvaja slovenske vrhove

Prosti čas je pomemben v vseh življenjskih obdobjih. Bistveno je, da ga preživimo čim bolj kakovostno in smiselno, kar pomembno in pozitivno vpliva na nas. Našega sodelavca Karčija Holeca zmeraj poslušamo z odprtimi usti, ko nam pripoveduje, kje je hodil konec tedna. Karči namreč preživlja svoj prosti čas zelo aktivno, pogosto pobegne v slovenske hribe.

Poleg tega redno teče po porabskih gozdovih. Večkrat se udeležuje tudi tekaških tekmovanj. Ne takih z nekaj kilometri, poleti je pretekel celo 50 kilometrov na ultramaratonu.

»Že pred osmimi leti sem začel bolj aktivno hoditi v hribe. Tudi pred tem sem imel rad potepanja po gorah in hribih. Večkrat sem hodil, ampak sprva sem začel osvajati manjše hribe, kot na primer Pohorje,« nam je začel pripovedovati Karči. Kot predsednik Porabskega kulturnega in turističnega društva v Andovcih je leta 2013 dal pobudo za zdaj že tradicionalni pohod od Mallega Triglava na Triglav. Naslednje leto se bodo odpravili na 10. jubilejni vzpon na najvišjo točko Slovenije. »To je na neki način zasvojenost, obseden sem z Alpami. Ko grem višje kot 2000 metrov, kjer ni drugega kot kamni, sonce in dober zrak, v tem zelo uživam. Sem sam, to je tudi neke vrste meditacija,« navdušeno opisuje svoje občutke.

Sprva se je podal na pot v gore, kjer hodi več ljudi, da se ne bi izgubil. Zdaj pa je že prišel do tega, da raje išče poti, kjer ni množice, kjer je lahko sam. Zmeraj pravi, da med plezanjem, ko se pribli-

žuje vrhu, počasi vse skrbi in težave pusti v dolini. »Ko napreduješ višje in višje, pozabiš na vse, zgoraj ti

Pogled z Grintovca

ne ostane nič drugega, kot vrhovi in sonce. Kot če bi bil v nekem drugem svetu. Tako lahko malo stopim iz resničnega življenja. V tem dinamičnem svetu prehitro

»Ne osvajam gora, temveč samega sebe.«
Sir Edmund Hillary

živimo, ves čas razmišljamo o tem, kaj vse moramo opraviti, katere naloge naj rešimo, na kateri sestanek nam je treba hiteti. Zgoraj v hribih tega ni. Kot večkrat omenjam: treba se je ustaviti in počakati, da nas duša dohiti.«

Če ima Karči dovolj časa, za dva ali tri dni pobegne v hribe, naj bo to poleti ali pozimi.

Bil pa je že primer, da se je zgodaj zjutraj napotil od doma na Triglav in se zvečer vrnil domov. »Ko greš pozimi z derezami in s cepinom, to je nekaj drugega in je bilo novo zame, saj težje pridem do vrha in je nasploh pot bolj zahtevna.« Alpinist pogosto osvaja ne samo Triglav, ampak ima zelo rad tudi

Karel Holec je že večkrat osvojil najvišjo točko Slovenije

druge dvatisočake. Med njimi izpostavlja Špik, Škrlatico, Prisojnik v Julijskih Alpah,

grem v hribe.«

Planinarjenje, ki ima posebno mesto v Karčijevem srcu, ne gre brez kondicije. Redno trenira, vsak drugi dan, konec tedna pa teče po Porabju. Vsako gozdno v okolici pot že pozna. Na asfaltu ne mara teči, pri teku pa je najraje sam, teče eno uro, ob koncih tedna pa dve do tri. Udeležuje

Karel Holec je že večkrat osvojil najvišjo točko Slovenije

se tekmovanj, najbolj ultratape. Nazadnje je tekkel na tekmovanju v Gerecseju, kjer je premagal 50-kilometrsko progo. Pri tem tekmovanju tekačem otežuje delo še gričevnat teren, saj morajo teči na nadmorski višini 600 metrov. Karči uživa ob teku. Ko ne more v hribe, išče možnosti za udeležbo na ultramaratonih. »Če že uro ali dve uri vztrajaš, lahko tudi več dosežeš. Kot pravijo, treba je vztrajati tudi v glavi, na samo fizično. Tek na ultratapah je velik izziv, to zelo boli. Psihično te tudi utruja. Ampak sčasoma to mine, ves napor z zrakom odleti, nekaj se spremeni v tebi in se pozabiš na bolečine,« je prepričan Karči, ki ima v pisarni veliko medalj, ki si jih je priboril na raznih tekmovanjih. S tem se nikdar ne hvali v javnosti in sploh ne deli fotografij na družbenih omrežjih o njegovih dosežkih. Kot pravi: »Pomembno je, da se dobro počutim, to delam za svojo dušo.«

nvn

... DO MADŽARSKE

59 odstotkov ljudi še zmeraj meče živila v smeti

Po raziskavi, ki jo je naročilo mesnopredelovalno podjetje Kometa, 59 odstotkov ljudi kljub draginji še zmeraj meče živila v smeti. 23 odstotkov anketirancev je priznalo, da se v njihovem gospodinjstvu to dogaja kar pogosto. Vprašalnik v telefonski aplikaciji je izpolnilo približno 1000 ljudi. Največ upravljamo kruha in pekovskih izdelkov, 31 odstotkov jih je odgovorilo, da največkrat odvrže prav to živilo, čeprav se je kruh v enem letu podražil za več kot 76 odstotkov. Vsak četrti Madžar vrže stran gotove jedi, vsak peti zelenjavo in sadje. Mleka upravljamo manj, le 12 odstotkov vprašanih je reklo, da ga izlije, če mu poteče rok trajanja. Meso in mesne izdelke najmanj mečemo v smeti, le 5 odstotkov vprašanih je na to vprašanje odgovorilo pozitivno. Odgovori oziroma upravljanje z živili so toliko bolj presenetljivi, če vemo, da so se v EU živila najbolj podražila prav na Madžarskem, in to povprečno za več kot 35 odstotkov.

Ukrajina zahteva popravke v madžarskem učbeniku

Predstavniki ukrajinskega zunanjega ministrstva je od madžarskih oblasti zahteval, naj v učbeniku zemljepisa za 8. razred popravijo napačne informacije o Ukrajini. V njem se namreč najde zanimiva razlaga o vzrokih vojne v Ukrajini. Avtorji učbenika so o okupaciji in priključitvi polotoka Krim napisali: »Večina je ukrajinske narodnosti, toda na vzhodnih predelih države v znatni meri živijo tudi Rusi, ki imajo na polotoku Krim večino. Vzhodnoslovanska jezika (ukrajinščina in ruščina), ki ju govorijo, sta si podobna. V predelih države, kjer živijo Rusi, petina prebivalstva govori rusko-ukrajinsko mešanico. Kljub temu si omenjeni narodni skupnosti velikokrat nasprotujeta. Njuna nasprotja so pripeljala do oboroženega konflikta za polotok Krim.« Ob besedilu je tudi grafika, na kateri hočejo ukrajinsko zastavo raztrgati ruski medved, predstavnik ZDA in predstavnik EU.

Predstavniki madžarske vlade so obljubili, da bodo sporna besedila popravili, v tem šolskem letu lahko to storijo le v spletni različici učbenika, za tiskane učbenike pa bodo opozorili učitelje, naj pri spornih vsebinah uporabljajo spletno varianto. Popravljeni učbeniki bodo natisnili za naslednje šolsko leto.

VESELA SEM MED MLAJŠI

»Tau sem ge,« mi s prstom kaže Gyöngyi Kozar na edno malo deklco na starom kejpji. »Na Gorenjom Seniki v vrcti so nas poslikali,« pravi. »Nikdar bi nej mislila, ka gnauk svejta mo še odla v taum vrcti, zdaj pa vsik-

Gyöngyi Kozar tak misli, ka je zdaj najšla pravo službo, vej pa mlajše ma trno rada

ši den kak varuška z velikim veseldjom odim v vtrec, ka je tau mojo službeno mesto,« se smegé.

Nej se je tau včila, slaščičarka (cukrász) je stejla biti, depa subolica (šivilja) gratala, ka je fejst nej stejla. Depa tak poma-lek je vse vred prišlo, iz subolice je najprvin medicinska sestra, potistim köjarca gratala, na

mejla, ge sem z njauv bila doma. Ge sem njau fejst rada mejla, dosta vse mi je pripovej-dala, dosta vse sem se navčila od nje. Večkrat mi je pripovej-dala kak je kaj bilau, gda je una mala bila, ka se je kaj godilo.

Sploj pa tisto sem rada poslušala, gda je taša čudna dela pripo-vejdala.

- *Kak dugo so ti leko stara mati pripovedjali, kelko lejt je tauma, ka nji več nega?*

»Leta 1981 je mrla, tau je mena lagvo bilau, zato ka ge sem njau fejst rada mejla, ge sem sploj dosta bila z njimi, skur cejli den. Gda je mrla, te je ona

Kak dejte v gorenjoseničkom vrcti (v drugoj vrsti druga s prave)

konci pa varuška.

- *Gyöngyi, ta bi mena na kratko prajla, ka vse se je dogajalo s teuv med tejm, ka si vözopodla vrtec pa do tistoga mau, ka si znauva v vrtec začnila odti?*

»Ge sem samo eno leto odla v vrtec, te je še telko dojšlo, zato ka sem ge doma staro mater

meni fejst falila.«

- *Ka ti je najbola falilo?*

»Tau, ka go nega, ka je več nej z menov, nej sem razmila zaka, zato ka te sem še ge mala bila, samo šest lejt stara. Dočas pa je dennauč z menov bila pripovej-dala, vküper sva Boga molili pa v cerkev odli.«

- *Stara mati so s teuv sloven-*

ski gučali?

»Samo slovenski, depa gda sem v vrtec prišla, te sem že znala vogrski tö, po pravici ranč ne vejim, kak pa gda sem se navčila. Zato ka mi smo doma, nej samo stara mati, liki stariške tö, sir slovenski gučali pa tau je še gnesden tak. Ge doma z materdjov, v vesi s starcami, depa ranč tak v pevskom zbori tö, slovenski gučim.«

- *Ka misliš, tau ka si ti dosta bila s staro materdjov, tau je kaj vplivalo nate, na tvojo življenje?*

»Najbola tau, ka kak družina smo vküperdržali, vküper nas je bilau več generacij v ednom rami, gnesden tauga že malo geste. Dosta tanačov so mi dali, včili so me, kak se trbej ponašati (obnašati), delati vse tašo, ka v življenji človek sledkar nüco. Ovak so stara mati sigurna (stroga) ženska bili, depa oni so z menov nikdar nej kričali kakkoli sem lagva bila, lopau so si djali z menov. Še zdaj mi dostakrat napamet pridejo, še zdaj mi fejst falijo, sploj pa tašoga reda na vsisvecovo.«

- *Vejn zvün tauga, ka so te skrb meli pa včili, mislim, dobro so ti küjali tö, nej je tak?*

»Če je ranč prausto gesti bilau, vsigdar dobro pa žmano so mi küjali. Istina gé, sem nikdar nej bila prebrana (izbirčna), ge sem vsigdar vse pogejla.«

- *Kak je bilau, ka si delala potistim, gda si vözopodla osnovno šaulo?*

»Ge sem küjarca ali slaščičarka stejla biti, depa tau so mi v šauli nej pistili. Zato ka sem trojke mejle pa oni so si tak mislili, ka tau malo baude, nemo mogla šaulo vösprajti. Tak sem te v Varaš ušla v strokovno šaulo III. Béla za sobolico, ka sem fejst nej stejla biti, depa nika se je mujs bilau včiti. Gda sem zgotauvila, te sem dvanajset lejt v Sariani delala kak šivilja, gda so firmo zaprli, te sem potejm dve leti v Vosseni bila. Nej se mi je tam vidlo, zato ka so mi delavno pogodbo sir samo na dva mejseca dali pa te so tau poduk-

šali. Gda je tak bilau, ka nej bilau dela, te so nam prajli, ka idite domau. Tak sem te 2008. leta, gda so na psihiatrijo iskali delvace, se ge tö glasila nut v

Človek ranč ne vej, stera je lepša, živa baba ali igračka

künjo pa za čistilko. V künjo je nej trbelo, depa za čistilko so me gorvzeli. Po dve leti gnauk samo prejdnja prišla pa pravla, ka vidla, ka pri mojom ménji je tanapisano, ka šaula.«

- *Ka je tau znananüvalo?*

»Tau, ka so me šaulati steli za medicinsko sestro. Najprvin sem sploj nej stejla, prajla sem, ka tau je nej zame, pa ranč neš-

lau, ka zazrankoma sem delala, zadvečerek sem se pa včila, tau je tak šlau eno leto. Hvala Baugi, šaulo sem končala s petkami. Potejm sem kak medicinska sestra do leta 2016 delala pa te sem pa drügo priliko dobila. Na Vzörčno kmetijo sem prišla delat na künjo, tau se mi je vidlo pa dobro bilau. Zato sem tak mislila, ka se vönavčim za küjarco, samo malo lidi se je glasilo pa te tauga razreda nej bilau. Depa tau je vejn tak bilau dano. Gnauk gda sem tü v bauto üšla, sem čüla, ka na Gorenji Senik v vrtec varuško iščejo. Še bautošica mi je prajla, ka idi pa probaj, zato ka ona tö vejdla, ka

ge mlajše strašno rada mam. Ge sem nikdar nej bila gvüšna v sebi, vsigdar tanače prosim, depa zdaj sem nikanej zmišlavalala, včasim sem v šaulo üšla pa sem se glasila. Hvala Baugi, gora so me vzeli pa septembra sem že začnila, še tisto leto decembra sem že izpit napravla v Budimpešti.«

- *Kak se ti vidi tau delo?*

»Vsaško dejte je ovakšo, dapa vse je rada mam,« pravi varuška Gyöngyi

kem tau delati. Gda je tau moj brat zvedo, ka neškem se včiti, pred mé stano pa pravi: „Sé poslušaj, če tau ne vzemeš, če ne š se tadala včila, te ge s teuv nikdar na guč ne stanem.“ Ge sem nikdar nej mejla zaupanja vase, depa gda je un tau pravo, te sem se zglasila, zato ka brata fejst rada mam. Tau je tak bi-

»Mena je tau najveško veseldje, gda sem leko med mlajši, zato ka je strašno rada mam. Zdaj je edendvajsti mlajšov, vsakši je ovakši, depa vsakšoga rada mam. Fejst dobro mesto mam, fejst se mi vidi, tak mislim, zdaj sem si najšla tisto službo, ka je zamé.«

Karči Holec

Od inda v gnešnji čas

PRIPOVEJSTI O SLOVENSKI KRAJINAJ

Nāše vandrivanje se je v Cerknici pa njenom jezери stavilo. Ja, eške itak smo v toj krajini. Baukše povejdano, v tiste čase smo se napautili, gda so po slovenski krajinaj Törki besneli. Iz tisti časov se v Cerknici eške itak leko kaj najde. Nej samo gnauk smo od taborov pisali, smo se skrak nji stavili. Törki so kristjane nej radi meli. Njivo vörvanje je več vrejdnō od vsej drugi bilau po njinom. Iz tistoga časa je neka rejči gorostanolo. Djaur, tak so lidi krščanskoga vörvanja zvali. Lagvo mēnje je tau, depa eške eno drugo so kričali, gda so na krščanske lidi šli: bes djaur. Tau pa prkleti kristijan znamenjuje. Vse takše se je v Cerknici pa kaulak nje leko čūilo. Zdaj pa je že dun čas, ka iz Cerknice tadale demo. Ja, leko se prauti Ljubljani obrnemo ali pa se prauti mordji napautimo. Depa, kamakoli se po krajini Notranjska obrnemo, v zemlej velke lūjknje leko najdemo. Gda tanut staupimo, se nam vcejlak drugi svejt goropre.

Tak aj bi tabor nin kulak leta 1500 vōgledo. Kaulak cerkve so prejk 9 mejterov viske stejne zozidali. Nut v tabor so lidge prišli, steri so tam živeli. Depa, najprva se je velka nevola mogla zgoditi. 1472. leta so Törki cejlo Cerknico gorvužgali, cerkev pa porušili. Po tejm so domanji lidge od toga začnili broditī, kak aj se od nji obranijo. S tejm, kak se je nauva cerkev delala, so se kaulak nje stejne začnile zidati

Rakov škocjan

Prva nut v tau nebesko lejpo »dolino« poglednemo, mēnje tumačiti probajmo. Rakov je po reki Rak vōprišlo. Leko,

ka zavolo rakov, steri v vodej živejo. Drugo rejč je stara cerkev, stere več nega, dala. Cerkev se je po svetom Kacijani zvala. Iz Kacijana se je v ško-

Tau je tisto, ka leko od indašnjoga tabora v Cerknici vidimo. Tejva dva viskiva rama, iz kamna zozidana, sta, skrak cerkve ostanola. Tau sta indašnjiva dva törma, steriva so restavrejrati, njiva nazaj v indašnji »gvant« zrvnali

cjan vōobrnauo. Depa, od té lepote je zaman pripovejdati, če je človek ne vidi.

Notranjska nikšnoga velkoga varaša nema. Vsi so bole mali, depa, zavole ji geste.

V Logatci leko dosta stari ramov najdemo. Té foto nam od njegvi stari časov pripovejda. Na drugom kraji nauvi Logatec z nauvo industrijo raste, vsikši den vse več lidi v njem žive. Logatec za kolonijo Ljubljane vala. Vse več se ji iz metropole k njim preseli

V reki Rak dosta rib žive pa rakov tō. Voda je zdrava, puna s kisikom (oxigén) gé. Kaulak vode so arheologi dosta vsega najšli. Vse tau nam od toga pripovejda, ka voda pa vse živo v njoj so lidi že od inda k sebi zvali. Najbole staro, ka so najšli, ta nin 10 000 lejt nazaj sega, v tisti čas, gda so lidge samo eške s kamnom delali. Tak človeka od najbole davnik vse do gnes leko srečamo. Po toj dolini bi leko dugo, trno dugo ojdili, se

Rak spodkar pod zemlauw tō teče. Tisti mali človek na fotografiji nam leko pokaže, kak vse tau velko vōgleda

Drevored so drejve pri pošiji ali kakši pauti posajene. Té v Logatci je 1900 mejterov dugi, 290 lip je posajeni. Drejve so kaulak leta 1805 posadili, Napoleonov drevored se zove. Nej, Napoleon je nej kaulak Logatca ojdo, neka drugoga se je zgodilo. Tisto leto se je z Luizo oženo. Una je čerka cesara Franca II. bila. Po istini, najprva se je Luizin drevored zvau, gnauk se je pa samo v Napoleonovoga vōminiu

čūdivali, ka vse narava leko naredi. Depa, mi tadale demo. Notranjska nas zove. Na raub te krajine se napautimo. Eden mali varaš nas čaka. Zaprav,

Logatec

Log-laug, iz toga je mēnje Logatec vōprišlo. Leko bi njemi »mali laug« tō prajli. Tau je trno staro mēnje, depa, gda

so slovenske krajine v »nemške roke« prišle, so njemi svoje mēnje dali. Tak skauzi čas leko takše najdemo: Loihitsch, Loitsch pa eške Langonatico po talanski. Depa, kakoli so tihinci škeli njegvo mēnje vōminiti, vsigdar je Logatec ostano. Zaprav, indasvejta sta dva Logatca bila. Skrak stare pošitje sta dva bila, Gorenji Logatec pa Dolenji Logatec. Kaulak obei tej Logatcov so male vesnice bile; Gorenja vas, Brod, Cerkovska vas pa eške kakša. Skauzi čas vse tau se je v eden varaš zvezalo. Za Logatec leko povejmo, ka indašnji časi z nauvim časom z rokau v rokej vküper ojdijo.

Od toga nam eden red drejv tō pripovejda. Drevored se tomi po slovenski povej. Po pošiji Napoleonovoga drevoreda se nin za pau vōre v eden trno poznani varaš pride. Vrhnika se zove. V Sloveniji je Vrhnika najbole po tejm poznana, ka v njoj se je Ivan Cankar naraudo. Ja, tam je svoja mlada lejta najvejši slovenski pisatelj živo. Depa, od Vrhnike pa od Cankara drgauč kaj več povejmo, gda mo znauva po slovenski krajinaj vandrivali. (Kejv na 1. strani: Voda je vnauge lūjknje naprajla, zaprav, cejla dolina je njeno delo gé. Reka Rak pa dež sta rejsan lepoto na Zemlej naprajla).

Miki Roš

OD ARHEOLOŠKIH IZKOPAVANJ DO MUZEJA

V današnjem času bi bili brez arheologije goli in bos, saj bi vedeli bore malo ali pa skorajda nič o tem, kaj se nahaja pod zemeljskim površjem, kamor iz dneva v dan polagamo svoje korake. Spomin(k)i na nekdanje človeške rodove in njihova dela so nekaj najpomembnejšega, kar premoremo, saj nas vežejo v domala neskončno verigo misli, idej, znanj ter dobrin, ki določajo našo kulturo in družbo, v kateri živimo. A čas teče in ti drobci se izgublajo ter tako postajajo del preteklosti. Zavedajoč se teh izgub, je človek že od nekdaj raziskoval najprej svoje osebne korenine pa tudi izvor svoje skupnosti, ljudstva, religije, kulture itn. Na svoji poti v preteklost se je srečeval z raznoterimi viri, ustnimi, pisnimi in pestro paleto materialnih dokazov o življenju v minulih obdobjih. S poglobljanjem vanje so se razvile številne vede, med katerimi ima prav posebno mesto arheologija ali starinoslovje. Ta veda zaznamuje mnogo izkopanin ali artefaktov iz različnih obdobjih, kar lahko nadalje proučujejo njihovi strokovni sodelavci, kot so antropologi, bioarheologi, zooarheologi, botaniki, geologi, metalurgi, fiziki, zgodovinarji in umetnostnimi zgodovinarji... Mnogim ljudem, ki jim je arheološko delo manj znano ali pa povsem nepoznano, želim predstaviti, kako izvajanje oziroma proces dela sploh poteka. Izkopavanja se ne izvajajo kar pred vsako gradnjo, te je potrebno izvesti zgolj tam, kjer so prisotni sledovi uporabe prostora v preteklosti, bodisi naselbinski ostanki, bodisi grobišča. V Sloveniji imamo z zakonom o varovanju kulturne dediščine zaščitena območja, na katerih je pred kakršnimikoli gradbenimi posegi potrebno izvesti arheološke raziskave. Minimalno kar je potrebno na tovrstnih območjih narediti, so sondi-

ranja, kjer se preveri potencial arheološkega najdišča in če je potencial velik, se izvedejo tudi izkopavanja.

Potek dela je takšen, da si arheologi pred vsakim izkopavanjem zakoličijo teren, nato pa pričnejo z izkopava-

Arheologinja pri delu

njem zemlje, plast za plastjo. Te plasti se v naravi odlagajo ena na drugo. Začnejo z najmlajšo zemeljsko gmoto, ko jo opišejo, fotografirajo, geodetsko izmerijo in odstranijo. Nato sledi naslednja plast in tako postopno nižajo teren do geološke osnove, kjer se večinoma nahaja apnenec. In če so arheologi stereotipno znani kot »žličkarji«, teh pri svojem delu ne uporabljajo. Odkrivanje naše preteklosti se namreč lotevajo z različnimi stroji in orodji za obdelovanje vrtov kot so motike, rovnice, lopate in strgulje. Pri izkopanih predmetih se njihova namembnost pokaže šele ko kopljejo nižje in včasih pa se že sprva vidi, ali gre za predmet, ki je produkt človeških rok ali ne. Izučeno oko arheologov in izkopavalcev sicer z lahko prepozna, kdaj gre zgolj za »navadni kamenček« in kdaj gre pa pomembnejše artefakte različnih oblik in barv. Najpogosteje zasledijo novce, različno posodje, žare, nakit, raznovrstne figurice, kamnita orodja, okostja ter bojne opreme. Z najdbami lahko določijo ne samo, kako so s pomočjo lončenine v preteklosti kuhali

in jedli, ampak tudi s čim so se ukvarjali, kakšna je bila noša in s čim so plačevali.

V enem izmed strokovnih člankov nam arheologinja Mojca Fras razloži, da zaščitna izkopavanja potekajo le na omejenih površinah. Območje raziskav

investitorjem in posledično arheologom zamejijo konservatorji iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine na podlagi predloženih gradbenih projektov. Investitor si zatem poišče ustreznega izvajalca raziskav

Površina razdeljena na sektorje in kvadrante

in izkopavanja se po pridobitvi vseh potrebnih dovoljenj lahko pričnejo. Če gre za večje površine si izkopno polje arheologi razdelijo na smiselne manjše enote, ki jih imenujejo sektorji in so po navadi označeni s številkami. Sektorji so nato razdeljeni na še manjše enote, ki jih imenujejo kvadranti (10x10m, 5x5m ...), označeni pa so s črkami. Tovrstna razdelitev območja raziskav

je potrebna, da se arheološke strukture ter najdbe lažje umestijo v prostor. Nenazadnje pa se tako v prostoru lažje orientirajo tudi arheologi – tako na primer nekateri izkopavajo v sektorju 3, nekateri v sektorju 5 in tako naprej. Lahko pa zapišejo, da je bila rimska cesta odkrita v sektorjih 2 in 3, srednjeveški novc v kvadrantu G sektorja 4, novoveška klet pa v kvadrantu C in D sektorja 1. Če pa želijo arheologi doseči še večjo natančnost umestitve arheoloških ostalin v prostor, pa seveda posežejo po sodobnih merskih instrumentih, da lahko beležijo pozicijo ostalin na milimeter natančno.

Vse najdene predmete iz vsake posamezne jamice na prostoru arheološkega izkopavanja, ki je razdeljeno na posamezne predele, zberejo in shranijo v vrečko. Vsaka jamica je natančno prostorsko umeščena, ima svojo številko, tako da natančno vedo, kje je bila odkrita posamezna najdba. Vsaka plast dobi svojo številko, da je

sledljiva. V vsaki vrečki pa je listek, na katerem so vse oznake, v kateri plasti se je predmet nahajal. Vse najdene ostanke se nato shranijo v Ljubljanskem mestnem muzeju, a pred tem jih morajo natančno očistiti, popisati, fotografirati in analizirati. Med analizo arheologi pogledajo številko vrečke in tako natančno vedo, kje na prostoru izkopavanja se je nahajal najden predmet. Med iz-

kopavanji odvzamejo tudi večje zemlje oziroma sedimenta, za t. i. mokro sejanje. Na podlagi organskih ostankov lahko na primer ugotovijo, katere drevesne vrste so rasle na tem območju, kateri les so uporabljali za izgradnjo hiš ali pa s katerim lesom so kurili, kaj so jedli in kaj gojili. Arheologe po zaključku izkopavanja čaka še pisanje končnega poročila, za kar imajo na voljo dve leti. V to so vključene tudi naravoslovene analize. Tako na primer vse najdene kosti (večinoma so živalske) analizirajo zooarheologi. In na koncu najdeni in analizirani artefakti sledijo na pot med muzejske zbirke, ki so na vpogled javnosti.

Če je arheologija nekoč pogosto služila le pridobivanju muzejskih artefaktov in zadovoljevanju želja zbiralcev, se je kasneje njena dejavnost izjemno razvejala. V svojem razvoju, ki poteka z roko v roki s splošnim tehnološkim napredkom, je na srečo postala ena najčvrstejših podstat stroke tista, ki ima za osnovno poslanstvo varovanje arheološke dediščine. Braniki arheološke dediščine pa so ne le Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije ter druge pri razstavi sodelujoče ustanove in tudi ne le arheološka stroka v najširšem pomenu, temveč mi vsi, ki nam ni vseeno za naše korenine, za velikane, na ramenih katerih stojimo, in predvsem za generacije, ki nam sledijo in bodo nadaljevale našo verigo človeštva.

Arheologija ni ravno »fina« stvar. Izjemno zahtevna je, saj gre za delo na terenu – ne glede na vremenske razmere. Vendar pa morajo arheologi skupaj z javnostjo najti načine, kako ohraniti preteklost, da bo lahko živela skupaj s hitro spreminjajočim se svetom, saj dediščina predstavlja temelj identitete in je nosilka zgodovinskega spomina nekega naroda.

Mojca Polona Vaupotič

**SPORED SLOVENSkih
TELEVIZIJSKIH PROGRAMOV**
**OD 4. NOVEMBRA
DO 10. NOVEMBRA**
PETEK, 04.11.2022, I. spored TVS

6:20 Odmevi, 7:00 Dobro jutro, Poročila, 9:05 Otroški program, 11:20 Vem! 12:00 V vrtincu ljubezni, 13:00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13:25 Prvaki: Zaščita pravakov, 14:35 TV-izložba, 14:50 Prisluhljivo tišini, 15:10 Mostovi – Hidak, 15:45 Športniki: Veleslalom, 15:50 Skoraj nikoli, 16:20 Infodrom, 16:35 TV-izložba, 17:00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17:20 Ah, ta leta! 17:50 Družina Jazbečjak, risanka, 18:05 Šef doma, z Mašo in Petro, 18:20 Vem! 18:57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 20:00 V petek zvečer, 21:25 Na lepše, 22:00 Odmevi, Šport, 22:45 Kinoteka: Velika iluzija, 0:45 Dnevnik Slovencev v Italiji, 1:15 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 2:05 Napovedujemo

PETEK, 04.11.2022, II. spored TVS

6:00 Napovedujemo, 8:00 Videotrak, 9:15 Dobro jutro, 11:30 Tarča, 12:40 Ugriznimo znanost, 13:25 Šef doma, 14:00 O živalih in ljudeh, 14:30 Popevka 2022, 16:25 Panorama, 16:40 Gospodarstvo, 16:55 Magnet, 17:00 Na vrtu, 17:40 Rokomet (Ž): Danska - Slovenija, evropsko prvenstvo, 19:50 Športna gimnastika (M): Mnogoboj, svetovno prvenstvo, 20:20 Rokomet (Ž): Švedska - Srbija, evropsko prvenstvo, 22:05 Športna gimnastika (M): Mnogoboj, svetovno prvenstvo, 0:05 Dokumentarna oddaja, 1:10 Videonoč

SOBOTA, 05.11.2022, I. spored TVS

6:20 Odmevi, 7:00 Otroški program, 10:40 Infodrom, 10:50 Osvežilna fronta, 11:20 TV-izložba, 11:45 Ah, ta leta! 12:15 Duhovni utrip, 12:30 Ozare, 12:35 NaGlas! 13:00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13:25 O živalih in ljudeh, 13:55 TV-izložba, 14:15 Podjetno naprej, 14:45 Prisluhljivo tišini, 15:05 TV-izložba, 15:30 Rojaki, 15:55 Ambienti, 16:30 Na vrtu, 17:00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17:20 Luka in Lučka, risanka, 17:30 Sobotno popoldne, 18:57 Dnevnik, Slovenska kronika, Utrip, Šport, Vreme, 20:00 Joker, 21:00 Kaj dogaja? 21:35 Ujet, 22:35 Poročila, Šport, Vreme, 23:05 Sedmi pečat: Oče, 1:10 Dnevnik Slovencev v Italiji, 1:35 Dnevnik, Slovenska kronika, Utrip, Šport, Vreme, 2:30 Napovedujemo

SOBOTA, 05.11.2022, II. spored TVS

6:00 Napovedujemo, 7:00 Pričevalci: Anton Murgelj, 9:15 Avtomobilnost, 10:15 Pred SP v nogometu, 11:25 Alpsko smučanje (Ž): Smuk, svetovni pokal, 12:45 Katar 2022, 13:20 Nordijsko smučanje (Ž): Smučarski skoki, svetovni pokal, 15:00 Športna gimnastika: Finali na posameznih orodjih, svetovno prvenstvo, 15:50 Nordijsko smučanje (M): Smučarski skoki, svetovni pokal, 17:50 Rokomet (Ž): Francija - Severna Makedonija, evropsko prvenstvo, 19:30 Športna gimnastika: Finali na posameznih orodjih, svetovno prvenstvo, 21:45 Ko me ne bo več, 23:30 Koncert, 1:20 Videonoč

NEDELJA, 06.11.2022, I. spored TVS

7:00 Otroški program, 10:00 Nedeljsko bogoslužje, 10:55 TV-izložba, 11:20 Ozare, 11:25 Obzorja duha, 12:00 Ljudje in zemlja, 13:00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13:25 V petek zvečer, 14:50 Na lepše, 15:15 Brodolomca, 17:00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17:20 Bacek Jon, risanka, 17:30 Nedeljsko popoldne, 18:57 Dnevnik, Slovenska kronika, Zrcalo tedna, Šport, Vreme, 20:00 Genialna prijateljica, 20:55 Intervju, 21:55 Poročila, Šport, Vreme, 22:20 Misijon, 23:30 Za lahko noč: Simfonični orkester RTV Slovenija in En Shao; S. Rahmaninov: Simfonija št. 2, 0:40 Dnevnik Slovencev v Italiji, 1:10 Dnevnik, Slovenska kronika, Zrcalo tedna, Šport, Vreme, 2:00 Napovedujemo

NEDELJA, 06.11.2022, II. spored TVS

6:00 Napovedujemo, 7:00 Duhovni utrip, 7:15 Ugriznimo znanost, 7:40 Rast: 67. gala koncert AFS France Marolt, 8:20 Orkester Mandolina Ljubljana - Dajte, dajte; Cvetje v jeseni; Grška siuta, 8:45 Začnimo znova, 10:10 Ambienti, 10:45 Žogarija, 11:25 Alpsko smučanje (Ž): Smuk, svetovni pokal, 12:50 Nordijsko smučanje (Ž): Smučarski skoki, svetovni pokal, 14:30 Športna gimnastika: Finali na posameznih orodjih, svetovno prvenstvo, 15:50 Nordijsko smučanje (M): Smučarski skoki, svetovni pokal, 17:50 Rokomet (Ž): Slovenija - Švedska, evropsko prvenstvo, 19:50 Športna gimnastika: Finali na posameznih orodjih, svetovno prvenstvo, 20:20 Rokomet (Ž): Srbija - Danska, evropsko prvenstvo, 21:00 Žrebanje Lota, 21:10 Rokomet (Ž): Srbija - Danska, evropsko prvenstvo, 22:00 Športna gimnastika: Finali na posameznih orodjih, svetovno prvenstvo, 23:00 Arena, 0:00 Preko trupel, 1:05 Nedeljsko popoldne, 2:35 Kaj dogaja? 3:15 Videonoč

PONEDELJEK, 07.11.2022, I. spored TVS

6:20 Utrip, Zrcalo tedna, 7:00 Dobro jutro, Poročila, 10:05 V vrtincu ljubezni, 11:00 Vem! 11:40 TV-izložba, 11:55 Intervju, 13:00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13:25 Sveta čudesa sveta, 14:25 TV-izložba, 14:40 S-prehodi, 15:10 Dober dan, Koroška, 15:45 Mumindol, risanka, 16:10 Z kot Zofka, 16:35 TV-izložba, 17:00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17:20 Podjetno naprej: Misija mlada kohezija, 17:50 Zvit in Zaja, 18:05 Šef doma s Petro: Veganska lazanja, 18:20 Vem! 18:57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 20:00 Tednik, 21:00 Arena, 22:00 Odmevi, Šport, 22:40 Umetni raj, 23:20 Ob 110. obletnici rojstva Bojana Adamiča: Bojan Adamič - Poklon mojstru: Koncert ob odprtju 27. slovenskih glasbenih dni, 0:25 Dnevnik Slovencev v Italiji, 0:50 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 1:45 Napovedujemo

PONEDELJEK, 07.11.2022, II. spored TVS

6:00 Napovedujemo, 8:30 Videotrak, 9:45 Prisluhljivo tišini, 10:15 Dobro jutro, 13:10 Šef doma z Mašo in Petro: Jota ali bujta repa? 13:50 Obzorja duha, 14:30 Na lepše, 15:00 Ljudje in zemlja, 16:10 Sobotno popoldne, 17:50 Rokomet (Ž): Nemčija - Črna gora, evropsko prvenstvo, 19:55 Panorama, 20:15 Črna kronika, 20:35 Magnet, 20:50 Volitve 2022: Soočenje kandidatov za župana mestne občine - Koper, 22:05 Podjetno naprej: Misija mlada kohezija, 22:35 Osa, 23:00 Prezgodaj dva metra spodaj, 23:25 Videonoč

TOREK, 08.11.2022, I. spored TVS

6:20 Odmevi, 7:00 Dobro jutro, Poročila, 10:05 V vrtincu ljubezni, 11:00 Vem! 11:40 TV-izložba, 11:55 Tednik, 13:00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13:25 Sveta čudesa sveta, 14:30 TV-izložba, 14:45 Duhovni utrip, 15:00 Lučka - Pitypang, 15:40 Mulčki, risanka, 15:45 Nezmotljivi detektivi, 16:00 Firbcologi: O bendih, velikem odru in poučnih učbenikih, 16:35 TV-izložba, 17:00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17:20 Slovenski magazin, 17:50 Niki Vrum, risanka, 18:05 Šef doma z Mašo: Svinjski kotlet z olivno salso in paradiznikovo rižoto, 18:20 Vem! 18:57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 20:00 Žarenje, 20:50 Žvižgači v Združenih narodih, 22:00 Odmevi, Šport, 22:40 Pričevalci: Frančiška Mevc, 23:55 Dnevnik Slovencev v Italiji, 0:30 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 1:25 Napovedujemo

TOREK, 08.11.2022, II. spored TVS

6:00 Napovedujemo, 9:30 Videotrak, 10:45 Dobro jutro, 13:40 Šef doma s Petro: Veganska lazanja, 14:20 Umetni raj, 15:00 Avtomobilnost, 15:50 Joker, kviz,

16:50 Kaj dogaja? 17:40 Rokomet (Ž): Slovenija - Srbija, evropsko prvenstvo, 19:55 Panorama, 20:15 Koda, 20:35 Magnet, 20:50 Volitve 2022: Soočenje kandidatov za župana mestne občine - Celje, 21:40 Anon, 23:20 NaGlas! 23:50 Videonoč

SREDA, 09.11.2022, I. spored TVS

6:20 Odmevi, 7:00 Dobro jutro, Poročila, 10:05 V vrtincu ljubezni, 11:05 TV-izložba, 11:20 Vem! 12:05 TV-izložba, 12:20 New neighbours - Novi sosede: Dovolite mi sanjati, 13:00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13:25 Sveta čudesa sveta, 14:25 Osmi dan, 14:50 Rojaki, 15:20 Mostovi – Hidak, 15:50 Male sive celice, 16:35 TV-izložba, 17:00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17:20 (Ne)znana poglavja slovenske zgodovine: Slovenci in habsburška cenzura, 17:50 Kumijine živalske zgodbi-ce, risanka, 17:55 Knjižni molj: Skriti zaklad, 18:05 Šef doma s Petro: Medaljoni z mandljevo panado, kuskus s pečenim česnom, 18:20 Vem! 18:57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 20:05 Film tedna: Balon, 22:15 Odmevi, Šport, 23:00 Profil, 23:50 (Ne)znana poglavja slovenske zgodovine: Slovenci in habsburška cenzura, 0:25 Dnevnik Slovencev v Italiji, 0:50 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 1:45 Napovedujemo

SREDA, 09.11.2022, II. spored TVS

6:00 Napovedujemo, 8:40 Videotrak, 9:40 Lučka - Pitypang, 10:10 Dobro jutro, 13:00 Slovenski magazin, 13:45 Šef doma z Mašo: Svinjski kotlet z olivno salso in paradiznikovo rižoto, 14:20 Na lepše: Baška grapa in Libelice, 15:20 Ambienti, 16:10 Nedeljsko popoldne, 17:50 Rokomet (Ž): Evropsko prvenstvo, 19:55 Panorama, 20:15 Zdravje, 20:35 Magnet, 20:50 Žrebanje Lota, 20:55 Volitve 2022: Soočenje kandidatov za župana mestne občine - Kranj, 22:00 Na novo odkriti Beethoven, 23:00 Za vsako ceno, 23:55 Videonoč

ČETRTEK, 10.11.2022, I. spored TVS

6:20 Odmevi, 7:00 Dobro jutro, Poročila, 10:05 V vrtincu ljubezni, 11:00 Vem! 11:40 TV-izložba, 11:55 Arena, 13:00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13:25 Veliki egipčanski muzej - orjaško gradbišče, 14:25 TV-izložba, 14:40 Slovenci v Italiji: Mikser - Po poletnih požarih na Krasu, 15:10 Moj gost/Moja gostja - Vendégem, 15:50 Sobotni krompir, 16:35 TV-izložba, 17:00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17:20 Ugriznimo znanost: Izolacija stavb, 17:50 Niki Vrum, risanka, 18:05 Šef doma z Mašo: Maslena plošča s svežo bageto, 18:20 Vem! 18:57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 20:00 Tarča, 21:00 Izginula trojanska mesta: Vojna, 22:00 Odmevi, Šport, 22:40 Osmi dan, 23:15 Dediščina Evrope: Bela hiša ob Renu, 0:15 Ugriznimo znanost, 0:45 Dnevnik Slovencev v Italiji, 1:10 Dnevnik, 1:35 Slovenska kronika, Šport, Kultura, Vreme, 2:05 Napovedujemo

ČETRTEK, 10.11.2022, II. spored TVS

6:00 Napovedujemo, 8:30 Videotrak, 9:45 Profil, 10:40 Dobro jutro, 13:40 Šef doma s Petro: Medaljoni z mandljevo panado, kuskus s pečenim česnom, 14:20 (Ne)znana poglavja slovenske zgodovine: Slovenci in habsburška cenzura, 15:00 Protestantizem, 16:00 V petek zvečer, 17:40 Rokomet (Ž): Evropsko prvenstvo, 19:55 Panorama, 20:15 Znanost in tehnologija, 20:35 Magnet, 20:50 Volitve 2022: Soočenje kandidatov za župana mestne občine - Slovenj Gradec, 21:00 Volitve 2022: Soočenje kandidatov za župana mestne občine - Krško, 22:00 Avtomobilnost, 22:35 Ambienti, 23:10 Mednarodni baletni gala koncert Društva baletnih umetnikov Slovenije, 0:05 Slovenska jazz scena: Mare-zijazz 2022: Bend-it! Orchestra, 0:40 Videonoč

SREČANJE SLOVENCEV V BUDIMPEŠTI

Slovensko društvo v Budimpešti in Slovenska narodnostna samouprava Újbuda sta v soboto,

Slovensko mašo sta v cerkvi svete Ane na Trgu servitov darovala monoštrski župnik Imre Bodorkós in njegov namestnik Krisztián Óra. Glavni celebrant maše bi bil župnik iz Markovcev Dejan Horvat, a se zaradi bolezni žal ni mogel udeležiti programa. Veleposlaništvo Slovenije v Budimpešti je zastopala namestnica veleposlanika Jana Strgar s soprogom.

Prireditvev je finančno podprla tudi slovenska parlamentarna zagovornica Erika Köleš Kiss.

Ferenc Sütő

22. oktobra, v XI. okrožju Budimpešte skupaj organizirala srečanje Slovencev z mašo v slovenskem jeziku. Pri liturgiji je sodeloval Cerkveni pevski zbor Zveze Slovencev na Madžarskem Števanovci. Programu so se pridružili tudi romarji iz Monoštra in drugih naselij Porabja.

BUČARIJA V VRTCU GORNJI SENIK

Čudoviti mesec oktober smo v vrtcu zaključili z »Bučarijo«. Otroci in starši so ob tej priložnosti v vrtec prinesli velike oranžne in okrasne buče. V vrtcu smo se takoj lotili dela. Razrezali smo veliko sladko bučo

Hokaido, jo očistili in spekli, nato pa pojedli. Prisluhnilni smo pravljici o buči velikanki in telovadili z bučami tako, da smo večje buče kotalili, majhne pa smo nosili in ob tem posnemali hojo pajka. Čistili smo

buče in razvrščali bučna semena. Zunanjo stran buče smo nato okrasili tako, da so nastali obrazi smešnega videza ter izdelali tudi papirnate buče z različnimi smešnimi obrazi.

Zapisala: Andreja S. M.

Porabje

TEDNIK
SLOVENCEV NA MADŽARSKEM

Izhaja vsak četrtek
Založnik:
Zveza Slovencev na Madžarskem
Za založnika:
Andrea Kovács

Glavna in odgovorna urednica
Nikoletta Vajda-Nagy
Naslov založnika in uredništva:
H-9970 Monošter,
Gárdonyi G. ul. 1.;
tel.: 94/380-767;
e-mail: porabje@gmail.com
ISSN 1218-7062

Tisk:
TISKARNA DIGITALNI TISK D.O.O.
Lendavska 1; 9000 Murska Sobotka; Slovenija

Časopis podpirajo: Državna slovenska samouprava,
Urad predsednika vlade, oddelek za narodnosti,
Zveza Slovencev na Madžarskem in Urad vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.
Naročnina: za Madžarsko letno 2.600 HUF, za
Slovenijo 22 EUR. Za ostale države 52 EUR
ali 52 USD.

Številka bančnega računa: HU75
11747068 20019127 00000000,
SWIFT koda: OTPVHUHB

Obravnavali so predloge sprememb pri visokošolskem izobraževanju

Na seji državnega zbora 27. oktobra je potekala splošna obravnava predloga zakona št. T/1623 o spremembi zakonov v zvezi z visokošolskim izobraževanjem, poklicnim usposabljanjem in izobraževanjem odraslih. Parlament je predlog obravnaval kot točko dnevnega reda o narodnostih. Mnenje Odbora DZ za narodnosti na Madžarskem je predstavila slovenska parlamentarna zagovornica in podpredsednica Odbora za narodnosti Erika Köleš Kiss.

V govoru je poudarila, da so tudi študenti, rojeni v narodnih skupnostih na Madžarskem, vključeni v vse oblike izobraževanja, zato bodo izzivi visokega šolstva, poklicnega usposabljanja in izobraževanja odraslih ter dopolnitve, oblikovane v predlogu zakona in določbe, po sprejetju zakona vsekakor vplivali na vse narodne skupnosti na Madžarskem.

Spremembam se morajo brez izjeme prilagoditi tudi dijaki, ki so pripadniki narodnosti, če se želijo uveljavljati na trgu dela kot zaposleni, ali če si želijo pridobiti poklic, višjo strokovno, visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo.

Pomembna sprememba v visokem šolstvu je, da se povečuje avtonomija visokošolskih zavodov tudi pri jezikovnem preverjanju znanja in poučevanja jezikov.

Z jesenjo 2024 se bo preoblikoval vpisni sistem v visokem šolstvu in bo ukinjena obveznost opravljanja jezikovnega izpita. Se pravi, jezikovni izpit

ne bo več pogoj za pridobitev diplome. Posamezna visokošolska ustanova bo morala zagotoviti, da se študenti naučijo jezika, ki je potreben za kvalifikacijo.

Jezikovno izobraževanje mora biti zagotovljeno kot del učnega načrta, izobraževalna ustanova pa mora zagotoviti tudi možnost opravljanja izpita. Za madžarske narodnosti je izjemno pomembno, da bo znanje narodnostnega jezika do konca študija popolno v vseh pogledih.

Odbor madžarskega parlamenta za narodnosti podpira predloge vlade za spremembe na področju visokega šolstva, poklicnega usposabljanja, izobraževanju odraslih ter zagotavljanju prekvalifikacije in nadaljnega izobraževanja ter zahteva, da vlada tudi pri praktičnem uresničevanju zakona podpira izobraževalne ustanove, njihove profesorje in udeležence usposabljanja, da bi zagotovili delovno silo z utemeljenim in zanesljivim znanjem na vseh področjih tudi ob uveljavljanju posebnih interesov narodnosti.

Ferenc Sütő

